
Г л а с н и к
Етнографског института

Српске академије наука и уметности

LV (2)

Београд 2007

Г

Л

И

UDC 39(05)

ISSN 0350-0861

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LV
No. 2

Editor in chief:

Dragana Radojičić

Editorial board:

Gojko Subotić, Radost Ivanova, Marina Martinova, Natalija Puškareva,
Elena Uzeneva, Milica Bakić-Hayden, Elefterios Alexakis, Peter Slavkovsky,
Sofija Miloradović, Bojan Žikić, Jelena Čvorović,
Mladena Prelić, Ljiljana Gavrilović

Secretary:

Marija Đokić

Accepted for publication by the reference of academician Dimitrije Stefanović and
associate member of the SASA Vojislav Stanovčić, at IX meeting of the
Department of Social Sciences SASA, on November 13th, 2007.

BELGRADE 2007

УДК 39(05)

ISSN 0350-0861

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ

ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LV
свеска 2

Главни и одговорни уредник:

Драгана Радојичић

Уређивачки одбор:

Гојко Суботић, Радост Иванова, Марина Мартинова, Наталија Пушкарева,
Елена Узенева, Милица Бакић-Хајдин Елефтериос Алексакис,
Петер Славковски, Софија Милорадовић, Бојан Жикић,
Јелена Чворовић, Младена Прелић, Љбиљана Гавриловић

Секретар уредништва:

Марија Ђокић

Примљено на IX седници Одељења друштвених наука САНУ
одржаној 13. новембра 2007. године, на основу реферата академика Димитрија
Стефановића и дописног члана САНУ Војислава Становчића

БЕОГРАД 2007

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 35/III, Београд, тел. 011-2636-804
eisanu@sanu.ac.yu
www.etno-institut.co.yu

Рецензент:
академик Димитрије Стефановић
дописни члан САНУ Војислав Становчић

Лектор:
Софија Милорадовић

Превод на енглески:
Јелена Чворовић
Лада Стевановић

Коректор:
Марија Ђокић

Штампа:
Академска издања
Београд

Тираж:
500 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства науке Републике Србије

Део радова у овом Гласнику резултат је рада на пројектима:
Србија између традиционализма и модернизације – етнолошка и антрополошка
проучавања културних процеса (бр. 147020), *Антрополошко испитивање комуникације у*
савременој Србији (бр. 147021) и *Етницитет: Савремени процеси у Србији, суседним*
земљама и дијаспори (бр. 147023), које је у целини финансирало МН РС.

СIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Годишње
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS.SR-ID 15882242

Садржај Summary

<i>Драгана Радојичић</i> , Научно истраживачка делатност Етнографског института Српске академије наука и уметности.....	9
<i>Dragana Radojčić</i> , Scientific and Research Proceedings of the Institute of Ethnography, Serbian Academy of Sciences and Arts.....	17
<i>Срђан Радовић</i> , Етнологија у медијима транзиционе Србије.....	25
<i>Srđan Radović</i> , Ethnology, Media and Transitional Serbia.....	33
<i>Зорица Дивац</i> , Међународна сарадња Етнографског института Српске академије наука и уметности.....	41
<i>Zorica Divac</i> , International Cooperation of the Ethnographic Institute of SASA.....	49

Пројекти

<i>Драгана Радојичић</i> , Србија између традиционализма и модернизације – етнолошко и антрополошко проучавање културних процеса.....	57
<i>Dragana Radojčić</i> , In Between Traditionalism and Modernization: Ethnological/Anthropological Studies of Cultural Processes in Serbia	58
<i>Јелена Чворовић</i> , Антрополошка испитивања комуникације у савременој Србији.....	59
<i>Jelena Čvorović</i> , Anthropological Research of Communication in Contemporary Serbia.....	61
<i>Младена Прелић</i> , Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори.....	62
<i>Mladena Prelić</i> , Ethnicity, Contemporary Processes in Serbia, Neighboring Countries and Diaspora.....	64

Биографије и библиографије сарадника

Јана Баћевић.....	67
Гордана Благојевић.....	70

Љиљана Гавриловић.....	74
Ивана Грубишић.....	83
Зорица Дивац.....	85
Душан Дрљача.....	90
Ласта Ђаповић.....	103
Иван Ђорђевић.....	108
Јадранка Ђорђевић-Црнобрња.....	110
Сања Златановић.....	114
Милина Ивановић-Баришић.....	117
Александар Крел.....	124
Мирослава Лукић-Крстановић.....	127
Мирослава Малешевић.....	134
Биљана Миленковић-Вуковић.....	138
Маријана Митровић.....	140
Мирослав Нишкановић.....	141
Александра Павићевић.....	146
Мирјана Павловић.....	150
Младена Прелић.....	156
Срђан Радовић.....	161
Драгана Радојичић.....	163
Војислав Становчић.....	171
Лада Стевановић.....	193
Марта Стојић.....	196
Ивица Тодоровић.....	198
Весна Трифуновић.....	203
Јелена Чворовић.....	205

Прикази

<i>Ивица Тодоровић</i> , Рачко Попов, Български народен календар.....	209
<i>Лада Стевановић</i> , Александар Крел, Дечије игре, традиционалне спрске такмичарске дечије игре у Товаришеву.....	212

<i>Јана Баћевић</i> , Бојан Жикић, Антропологија AIDS-а.....	214
<i>Весна Трифуновић</i> , Излазак нове серије часописа Етноантрополошки проблеми на Филозофском факултету у Београду.....	218
<i>Весна Трифуновић</i> , Први број часописа Центра за етнологска и антрополошка истраживања – Антропологија.....	221
<i>Иван Ђорђевић</i> , Иван Ковачевић, Традиција модерног. Прилози историји савремене антропологије.....	223
<i>Горан М. Бабић</i> , Мирјана Ротер – Благојевић, Стамбена архитектура Београда у 19. и почетком 20. века.....	227
<i>Марко Стојановић</i> , Секција етнолога – Музејско друштво Србије.....	230

Библиографије

<i>Александар Јанковић</i> , <i>Биљана Миленковић-Вуковић</i> , Допуна библиографије за 5 година.....	241
I Гласник Етнографског института САНУ.....	241
II Зборник радова Етнографског института САНУ.....	254
III Посебна издања Етнографског института САНУ.....	262
IV Остала издања.....	275

Драгана Радојичић

Етнографски институт САНУ

Научноистраживачка делатност Етнографског института Српске академије наука и уметности

Протекло је шездесет година од када је донета одлука о оснивању Етнографског института Српске академије наука и уметности, чији је првобитни задатак био да *организује систематско и планско проучавање насеља и порекла становништва, народног живота, обичаја и веровања, као и фолклора у нашој земљи и код наших народа*. Још давне 1894. године, на предлог академика Стојана Новаковића, Етнографски одбор при Српској краљевској академији (СКА) почео је са штампањем Српског етнографског зборника (СЕЗБ), са циљем да се у њему објављују резултати истраживања живота и обичаја српског народа. Издавање Српског етнографског зборника представљало је наставак и темељито проширење делатности Друштва српске словесности (основаног 1847. г.) и Српског ученог друштва (основаног 1865. г.), у чијим су издањима били заступљени описи српских предеоних целина. Програм систематских и стручних етнографских истраживања на основу упитника уведен је у СКА 1886. године.

Током шест деценија постојања Етнографског института САНУ, његовим радом су руководили: Војислав Радовановић, Боривоје Дробњаковић, Мирко Барјактаровић, Бранислав Којић, Атанасије Урошевић, Милорад Васовић, Петар Влаховић, Милка Јовановић, Десанка Николић, Душан Бандић, Никола Пантелић и Драгана Радојичић. Током дугог низа година, поред већ поменутих, свој допринос раду Института давали су научници: Александар Белић, Душан Недељковић, Александар Дероко, Миленко С. Филиповић, Петар Ж. Петровић, Драгослав Антонијевић, као и многи други вредни прегаоци. Данас Институт има стручан и подмлађен истраживачки тим, на чијем се челу налази др Драгана Радојичић, директор Института и руководилац једног од пројеката, затим су ту доктори наука: Ласта Ђаповић, Јелена Чворовић, Љиљана Гавриловић, Младена Прелић, Александра Павићевић, Ивица Тодоровић, Гордана Благојевић и докторанткиња Лада Стевановић, магистри: Зорица Дивац, Мирослава Малешевић, Мирослава Лукић-Крстановић, Мирјана Павловић, Мирослав Нишкановић, Јадранка Ђорђевић, Сања Златановић, Милина Ивановић-Баришић, Александар Крел, магистранти: Ивана Грубишић, Иван Ђорђевић и Марта Стојић. Поред 22 стално запослена истраживача, у рад на пројектима укључен је и дописни члан САНУ Војислав Становчић као руководилац једног пројекта, др Душан Дрљача, дугогодишњи истраживач ЕИ САНУ у

пензији, те два спољна сарадника – из Зајечара и Јужноафричке Републике. У Институту је на усавршавању четворо стипендиста – један докторант и три магистранта: Јана Баћевић, Срђан Радовић, Весна Трифуновић и Маријана Митровић, а запослена су још три етнолога, од чега два у библиотеци: Биљана Миленковић-Вуковић и Александар Јанковић, Марија Ђокић – секретар пројеката и Редакције издања Института. Три поменута сарадника, уз секретарицу Невенку Спасојевић, старају се за квалитетан рад истраживача.

Етнографски институт САНУ од 1950. године издаје *Зборник радова Етнографског института САНУ*, у коме се углавном налазе тематски сродни радови, као и саопштења са научних скупова, као и *Посебна издања*, која су посвећена тематским и обласним монографијама, расправама и грађи. Године 1952. Институт покреће и сопствени *Гласник*, а од 1980. године почињу да излазе и издања на страним језицима. Радови и студије објављивани у оквиру ових публикација настајали су као резултат истраживања на различитим пројектима, као на пример: *Стално праћење промена у народној култури, Етничке и етнолошке одлике становништва Србије, Етнолошко проучавање исељеништва из Србије, Етнолошко проучавање урбаних средина, Етнологија српског народа и Србије, Срби ван Србије и националне мањине на тлу Србије* итд.

Институт проучава етнички идентитет српског народа у земљи и расејању и етничке заједнице у Србији, као и традиционалне обрасце и вредности народне културе (материјалне, социјалне и духовне). Истраживачи прате процесе промена у структури становништва, у динамичном развоју и транзицији обележеној сталним миграцијама, а такође се баве и осавремењавањем и унапређивањем методолошког и теоријског рада на регионалним, тематским и општим етнолошким темама и проблемима. У Етнографском институту САНУ сакупљена је и објављена обимна етнографска грађа. Организовани су бројни научни скупови. Негују се међународна сарадња и издавачка делатност, у чему су учествовале генерације преданих истраживача и научника који су радили и раде у Етнографском институту САНУ.

Од времена када је основан па све до данас, Етнографски институт САНУ је једина национална и централна установа у Србији за систематско проучавање народне културе, живота и обичаја, етногенезе и етничког идентитета српског народа и других етноса, као и савремених етничких процеса. До пројеката започетих у 2002. години, бројни су и разноврсни резултати ове научне установе, која је посебно деведестих година XX века радила у отежаним финансијским условима. Штампани су бројни радови, пре свега у гласницима ЕИ САНУ и у посебним издањима,¹ као и монографије.²

¹ Гласник ЕИ САНУ XLV, Београд 1996, 1-180; Гласник ЕИ САНУ XLVI, Београд 1997, 1-276; Гласник ЕИ САНУ XLVII, Београд 1998, 1-203; Гласник ЕИ САНУ XLVIII, Београд 1999, Гласник ЕИ САНУ XLIX, Београд 2000; *Етнички и етнокултурни контакти у панонско-карпатском простору*, Посебна издања ЕИ САНУ 42, Београд, 1997, 1-142; *Етнички*

Поводом педесет година од оснивања Етнографског института објављена је Споменица,³ а велики издавачки подухват био је свакако и издавање допуњеног издања Српског митолошког речника.⁴ У сарадњи са Етнокултуролошком радионицом Сврљиг објављено је више бројева Етнокултуролошког зборника,⁵ У последњој деценији XX века покренута је и библиотека *Животопис*⁶ (објављено 4 свеске), у оквиру пројекта *Срби ван Србије*. Током свих ових година стално су обављана теренска истраживања, а сарадња са великим бројем научних институција, у земљи и ван ње, у сталном је порасту. У Етнографском институту САНУ посвећује се посебна пажња оспособљавању младих кадрова и стипендиста, а прихватање савремених трендова етно-антрополошке науке учинило је да ова научноистраживачка установа постане базна установа која се бави изучавањем свих сегмената српске културе и културе других етничких група које живе у Србији.

Рад Етнографског института САНУ могао би се поделити на основу истраживачког процеса у више целина:

- До половине осамдестих година XX века истраживана је цела територија Србије и то у области фундаменталних етничких истраживања: етничка слика области, култура становања, градитељство, привреда, обичаји, фолкор, трансформације културе настале услед индустријализације и урбанизације, те великих јавних радова (изградња колубарског басена, ХЕ Ђердап и пруге Београд-Бар). Проучавања урбаних средина била су систематски организована, а резултати су објављивани у издањима Института.

односи Срба са другим народима и етничким заједницама, Посебна издања ЕИ САНУ 44, Београд, 1998, 1-307.

² Десанка Николић, *Горње Драгачево – етнолошко проучавање културних промена*, Посебна издања ЕИ САНУ 41, Београд 1996, 1-192; Бојан Жикић, *Антропологија Едмунда Лича*, Посебна издања ЕИ САНУ 43, Београд, 1997, 1-131; Јадранка Ђорђевић, *Сроднички односи у Врању*, Посебна издања ЕИ САНУ 45, Београд 2001, 1-140; Александра Павићевић, *Народни и црквени брак у српском сеоском друштву*, Посебна издања ЕИ САНУ 46, Београд 2001, 1-145.

³ *Споменица Етнографског института САНУ 1947-1997*. Издата поводом педесет година од оснивања Етнографског института САНУ, Београд 1997, 9-137.

⁴ Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски митолошки речник*, друго допуњено издање, Београд 1998, 1-504.

⁵ Етно-културолошки зборник I–X, Београд–Сврљиг 1995-2005.

⁶ Сара Вукелић-Ивошевић, *Од Јагетиха до Питсбурга*, Београд 1992, 7-157; Дејан М. Адам, *Сећање на детињство у селу Златици*, уредник: Душан Дрљача, Београд 1992, 6-107; *Живот оца Радована, проте мохачкога / забележио и приредио Милан Степанов*, Београд 1994, 7-105; *Аутобиографске белешке јереја Светозара С. Ластућа*, Библиотека Животопис, књ. 4, Етнографски институт САНУ у сарадњи са Самоуправом Срба у Мађарској, Будимпешта – Београд 2000, 7-178.

- Промене настају деведесетих година XX века, када долази до великог померања становништва, што је резултирало културном измешаношћу, али ови процеси нису праћени кроз организована етнолошка истраживања, пре свега због распада бивше Југославије и ратних догађања, те због немања довољно слуха и средстава за њих.
- Са почетком новог миленијума отпочео је рад на проучавању савремених етничких процеса, кроз проучавање народне културе, етничког идентитета, међуетничких комуникација, културних адаптација, као и принципа на којима се заснивају друштвени односи, а и односи према мањинама у мултикултуралном српском друштву.

Може се рећи да је 2001. година била преломна за рад Института. После демократских промена у Србији, а у вези са транзицијом кроз коју српско друштво пролази, отпочиње и нови циклус истраживачких пројеката. Тржишна економија захватила је и науку, тј. начин финансирања научних пројеката. Током 2001. године, на захтев Министарства за науку, технологије и развој Републике Србије, дати су програмски циљеви и план рада Етнографског института САНУ за 2002. годину, у оквиру конкурса за фундаменталне научноистраживачке пројекте МНТ РС. Такође је, на захтев Министарства, израђена *Монографија* о раду Етнографског института САНУ од оснивања до 2000. године, са комплетном библиографијом свих сарадника Института који учествују на пројектима. Институт се пријавио са два пројекта, за која су урађени потпуна документација и образложење тема и циљева истраживања. Пројекти су одобрени, па је тако, 2002. године започет рад на два нова, четворогодишња пројекта.

То су следећи пројекти:

1. *Традиционална култура Срба – системи представа, обреда и социјалних институција* (руководилац др Ласта Ђаповић). У оквиру приоритетне теме – *Традиционална култура Срба*, истраживања су била усмерена на монографска проучавања области и појава недовољно истражених у Србији. Настављено је проучавање елемената традиционалне културе Срба, који чине њихову етничку и културну идентификацију у дијаспори и утичу на очување њиховог етничког идентитета у мултиетничким срединама. Истраживања су била усмерена на монографска проучавања појединих сегмената традиционалне културе и мањих географских целина у Србији: Монографија ариљског краја; Схватање смрти у тужбалицама, клетвама и бајалицама; Наследно обичајно право у врањанском крају; Село као социјално-економско-религијска заједница на примеру заветине и литијског опхода; Сродство и сроднички односи; Исхрана у време празника и постова. Истраживани су Срби у дијаспори, њихова етничка идентификација и стратификација, с посебним освртом на односе у мултикултурној средини – у Мађарској (околина Будимпеште и Батања), Француској, Словенији, Грчкој, Румунији (Свињица), Калифорнији, као и Срби у Бањалуци од 1878. до 1918.

2. *Савремена сеоска и градска култура – путеви и трансформација* (руководилац др Драгана Радојичић). Пројекат се бавио истраживањима нових услова живота и облицима традиционалне културе на селу и у граду, који су измењени или су на старима створени нови. Приоритет у истраживању односио се на следеће теме: Врчин у трансформацији село – град; Елементи традиционалних односа и обичаја у породици 80-тих година XX века; Символички и митолошки аспекти процеса посткомунистичке транзиције у Србији; Алтернативна медицина у Београду; Јавна окупљања – ритуали и светковине у Србији крајем XX века; На прагу девојаштва – етнографија одрастања београдских основношколци; Брачни и породични живот у Србији у другој половини XX века; и Свадба – проблеми културног идентитета.

Рад на оба пројекта подразумевао је мултидисциплинарни и компаративни приступ истраживањима, а на њима је радило 16 истраживача Етнографског института САНУ и три пензионисана научна саветника. Поред истраживача, у раду на пројектима ангажоване су и библиотека и стручне службе.

Поред реализације поменутих пројеката, период од 2002. године наомамо, када је реч о Етнографском институту САНУ, карактерише и повећан обим издавачке делатности, као и укључивање иностраних научних радника из Бугарске, Русије, Грчке, САД и Словачке у рад Редакције. Редовно се издају Гласник⁷ и Посебна – монографска издања,⁸ а обновљена је едиција Зборник Етнографског института САНУ.⁹ У овом периоду у Етнографском

⁷ Гласник ЕИ САНУ L-LI, са библиографијом издања ЕИ САНУ од 1947-2002. године, Београд 2002; Гласник ЕИ САНУ LI (1-370), Београд 2004; Гласник ЕИ САНУ LIII, Београд 2005; Гласник ЕИ САНУ LIV (1-491), Београд 2006 и Гласник ЕИ САНУ LV, св. 1 и св. 2, Београд 2007.

⁸ Јелена Чворовић, *Gypsy Narratives: From Poverty to Culture*, Посебна издања ЕИ САНУ 51, Београд 2004; Љиљана Гавриловић, *Балкански костими Николе Арсеновића*, Посебна издања ЕИ САНУ 52, Београд 2004; Ивица Тодоровић, *Ритуал ума*, Посебна издања ЕИ САНУ 53, Београд 2005; Гордана Благојевић, *Срби у Калифорнији*, Посебна издања ЕИ САНУ 54, Београд 2005; Љиљана Гавриловић, *Југословенски етнограф Никола Арсеновић*, Посебна издања ЕИ САНУ 55, Београд 2006; Драгана Радојичић, *Између култура Истока и Запада - северозападна Бока Которска*, Посебна издања ЕИ САНУ 56, Београд 2006; Александра Павићевић, *На удару идеологија – Брак, породица и полни морал у Србији у другој половини 20. века*, Посебна издања ЕИ САНУ 57, Београд 2006; Никола Пантелић, *Породица и традиција у градовима Србије*, Посебна издања ЕИ САНУ 58, Београд 2006; Милина Ивановић-Баришић, *Календарски празници и обичаји у подавалским селима*, Посебна издања ЕИ САНУ 59, Београд 2007; Љиљана Гавриловић, *Култура у излогу: ка новој музеологији*, Посебна издања ЕИ САНУ 60, Београд 2007; Милета Букумирић, *Живот Срба у Гораждевцу*, Посебна издања ЕИ САНУ 61, Београд 2007.

⁹ Зборник радова ЕИ САНУ бр. 21, *Етнологија и антропологија: стање и перспективе*, Београд 2005; Зборник радова ЕИ САНУ бр. 22, *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду у Србији и Бугарској – Балканска трансформација и европска интеграција*, Београд 2006; Зборник радова ЕИ САНУ бр. 23), *Култура у трансформацији*, Београд 2007.

институту САНУ направљени су пионирски кораци у раду на етнолошком филму,¹⁰ а Драгана Радојичић је три године за редом била председница савета Међународног фестивала етнолошког филма, који се одржава у Београду.

Током 2005. године, Институт се на нови конкурс Министарства за науку и заштиту животне средине за фундаменталне научноистраживачке пројекте пријавио са три пројекта, за која је било неопходно израдити комплетну документацију која се односила на период 2002-2005. година, као и образложење тема и циљева истраживања. Сва три пројекта су одобрена, па је у 2006. години започет рад на новим, петогодишњим пројектима.

Рад ЕИ САНУ на постојећим пројектима представља основу за будућа сондирања и истраживања етничке и антрополошке слике садашње Србије, која би била усмерена на представљање културне стварности и изналажење путева њене стабилизације. Нови пројекти су: *Србија између традиционализма и модернизације – Етнолошка и антрополошка проучавања културних процеса* (руководилац др Драгана Радојичић), *Антрополошка испитивања комуникације у савременој Србији* (руководилац др Јелена Чворовић), *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори* (руководилац Војислав Становчић, дописни члан САНУ и др Младена Прелић, научни сарадник ЕИ САНУ), и чине окосницу рада Института за наредни период.

1. Истраживања на пројекту *Србија између традиционализма и модернизације – Етнолошка и антрополошка проучавања културних процеса* обухватају нове услове произишле из традиционалне културе изражене у руралној и урбаној средини било да се сагледавају кроз измењене облике стварања или кроз процес настајања нових на старим основама. Значај предвиђених истраживања је у томе да научни резултати буду применљиви у пракси, кроз популаризацију антрополошког и мултидисциплинарног приступа, а ради унапређења социо-економске политике. Етнолошко-антрополошка перспектива овог пројекта је у томе што омогућава сагледавање положаја и потреба индивидуе у модерном друштву, те олакшава и сугерише избор мера културне политике, која би требало да иде у правцу хуманизације и демократизације српског друштва. Политичка структурираност и условљеност репрезентације културе постоји на свим нивоима и резултира доживљајима културе/идејом о култури која се јавља у различитим периодима друштвене и политичке историје током 19. и 20. века. Значај пројекта је и у томе што ће дати преглед најважнијих промена и кретања на глобалном друштвеном плану, кроз трансформацију друштвених и културних односа на релацији урбано – рурално.

¹⁰ Јелена Чворовић, *Чиста крв нас чини Ромима*, документарни филм, 2004 (Награда XIII Међународног фестивала етнолошког филма и II награда на Фестивалу мањинских заједница)

2. Пројекат *Антрополошка испитивања комуникације у савременој Србији* бави се дијахроним антрополошким анализама разноврсних модела продукције и социјалне интеграције, који карактеришу комуникацију у етничким/културним групама у Србији на макро, локалном и индивидуалном нивоу. Предмет пројекта је анализа релација између најзначајнијих система/форми комуникације коју стварају и развијају етничке/културне групе. Пројекат има две компоненте: испитивање *оралних заједница* и испитивање *писане*, популарне културе ширег друштва у Србији. Упоредиће се усмено оријентисане културе заједница Рома и Влаха са писаном, популарном културом у Србији, уз претпоставку да су информације заправо друштвени, економски и политички *лепак*, тј. везе које обједињују и одржавају ове заједнице. Пројекат се бави питањима: како људи користе документе (усмене информације, текст или слику) да формирају представе о свету који их окружује и како се начин комуникације одражава на посматрано друштво. Циљ је да се разјасни како људи у свакодневном животу приступају информацијама и како користе различите форме комуникације као основ за изградњу социјалног/културног идентитета.
3. Пројекат *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори* бави се проучавањем савремених етничких процеса и етницитета, који је, нарочито након седамдесетих година XX века, постао предмет бројних истраживања у друштвеним наукама. У савременом свету, етничке границе су у исто време и оснажене и релативизоване, а етницитет је неизоставни део културних и политичких процеса, док је мултиетницитет данас стварност за већину друштва, а посебно у нашем делу света. Циљ сложених истраживања на овом пројекту представља разумевање процеса етничких идентификација и њихових значења данас, а резултати истраживања указаће на евентуалне специфичности етницитета на Балкану/у Југоисточној Европи, као и на перспективе мултиетничности у Србији и региону.

Етнографски институт је кроз сталну сарадњу са научноистраживачким институцијама у земљи и иностранству, кроз организацију научних скупова на којима се окупљају истраживачи и научници из разних научних дисциплина, из великог броја земаља, дао значајан допринос очувању традиције и сагледавању културних промена у земљи и окружењу.¹¹

Богата међународна сарадња Етнографског института САНУ настављена је и реализовала се кроз међународне пројекте, студијске боравке и учешће на конференцијама. Настављена је сарадња са Етнографским

¹¹ Етнографски институт САНУ одржава сарадњу са сродним институцијама и установама – са Одељењем за етнологију и антропологију београдског Филозофског факултета, са Етнографским музејем и Народним музејем из Београда, као и са музејима у унутрашњости. Контактима са страним културним центрима у Београду, пре свега са немачким, италијанским и руским.

институтом и музејем Бугарске академије наука, у оквиру међуакадемијске сарадње САНУ и БАН, на заједничкој истраживачкој теми: *Свакодневна култура Срба и Бугара у постсоцијалистичком периоду*. Ова вишегодишња сарадња резултирала је организовањем пет научних скупова, два у Софији, три у Србији – у Београду, Зрењанину и Крушевцу, на којима су поред научника из Бугарске и Србије учествовали и научници из Словачке, Русије и Македоније.¹² Са Институтом „Миклухо Маклај“ Руске академије наука (Москва) потписан је уговор о сарадњи на заједничким пројектима: *Етнички процеси у словенском свету после 1991. године, Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду*. Током 2007. године је обновљена сарадња са Етнографским институтом Словачке академије наука, и биће потписан протокол о сарадњи на заједничком пројекту. Сарадња се већ две године уназад одвија и са колегама из Словеније, по принципу билатералне размене на пројекту *Срби у Словенији – Словенци у Србији. Етнoлошка истраживања идентитета и поглед на стање у струци*. Институт је, такође, потписао споразум о сарадњи са организацијом Дора Страту из Атине, а интензивирана је сарадња са Националним саветом буњевачке националне мањине у Суботици.

Важно је поменути и то да Институт редовно представља своја нова издања на Међународном сајму књига, који се сваке године у октобру одржава у Београду. Успешно се обавља размена институтских публикација са више од 80 установа у земљи и иностранству, а публикације се редовно промовишу на промоцијама у земљи и ван ње.

Целокупан рад Института усмерен је ка актуелним проблемима, што се и огледа у развоју савремене српске етнологије и антропологије. Својим шездесетогодишњим радом, ЕИ САНУ је кроз издавачку делатност, теренски рад, научне скупове, трибине, као и међународну сарадњу, постигао значајне резултате. У овим резултатима огледа се улога ове националне, научноистраживачке установе, која улаже напоре да прошири подручје етнoлошких истраживања и комуникацију са сродним хуманистичким дисциплинама.

¹² Резултат ова четири научна скупа представљају четири двојезична, српско-бугарска зборника, од којих су два издата у Бугарској, а два је издао Етнографски институт САНУ.

Dragana Radojičić

Scientific and Research Proceedings of the Institute of Ethnography, Serbian Academy of Sciences and Arts

Sixty years have passed since the foundation of the Institute of Ethnography, Serbian Academy of Sciences and Arts. At that time, the primary task of the Institute was to be an organization undertaking a systematic and planned research of settlements and origin of populations, folk life, customs and beliefs, as well as domestic folklore. In 1894, Ethnographic committee of the Royal Serbian Academy, following a suggestion by an academician Stojan Novaković, had started to print a journal named *Srpski Etnografski Zbornik* (Serbian Ethnographic Collection of Papers) with an aim to publicize the results of the research of life and customs of Serbian people. The publication of Serbian Ethnographic Collection of Papers presented an addition and detailed extension of the activities of the Society of Serbian Letters (founded in 1847) and Serbian Learned Society (founded in 1865), whose editions covered the descriptions of Serbian areas. The program of systematic and professional ethnographic research, based on questionnaire, was introduced to the Royal Serbian Academy in 1886.

During the past six decades of the foundation of the Institute, several directors ran the research and administrative activities: Vojislav Radovanović, Borivije Drobnjaković, Mirko Barjaktarović, Branislav Kojić, Atanasije Urošević, Milorad Vasović, Petar Vlahović, Milka Jovanović, Desanka Nikolić, Dušan Bandić, Nikola Pantelić and Dragana Radojičić. In addition, many other valid scientists have contributed to the work and activities of the Institute: Alekdandar Belic, Dusan Nedeljkić, Aleksandar Deroko, Milenko S. Filipović, Petar Z. Perović, Dragoslav Antonijević and many others. At present, the Institute is proud to have a professional and young team of research scientists, led by PhD Dragana Radojičić, the Director and manager/project leader of one of the Institute projects; then the Institute PhDs are: Lasta Djapović, Jelena Čvorović, Ljiljana Gavrilović, Mladena Prelić, Aleksandra Pavičević, Ivica Todorović, Gordana Blagojević and a PhD candidate Lada Stevanović; MAs are: Zorica Divac, Miroslava Malešević, Miroslava Lukić-Krstanović, Mirjana Pavlović, Miroslav Niškanović, Jadranka Djordjević, Sanja Zlatanović, Milina Ivanović-Barišić, Aleksandar Krel; and MA candidates: Ivana Grubišić, Ivan Djordjević and Marta Stojić. In addition to the twenty two full time employees, the Institute has an honor to include an associate member of the Serbian Academy of Sciences and Arts, PhD Vojislav Stanovičić, as one of the project leaders, PhD Dušan Drljaca, a long time member of the Institute, now emeritus, and two affiliates, from Zaječar and South African Republic and four PhD and MA sti-

pendists: Jana Bačević, Srđan Radović, Vesna Trifunović i Marijana Mitrović. Moreover, three other ethnologists are employed full time: Biljana Milenković-Vuković and Aleksandar Janković as librarians and Marija Djokić as a secretary of the projects and Editorial board of the Institute. These employees, along with the Institute's secretary Nevenka Spasojević, contribute to the work quality of the researchers.

The *Collection of Papers of the Institute of Ethnography* is being published since 1950, made of mostly thematic papers and proceedings from conferences. *Special Editions* include monographs, case studies, discussions and archive sources. In 1952, the Institute has started to publish *Bulletin of the Institute of Ethnography*, and from 1980, publications in foreign languages are being published too. Articles and papers published in these editions came mostly as a result of the different Institute's projects, such as: *Continuously following changes in folk culture*, *Ethnic and ethnological features of the inhabitants of Serbia*, *Ethnological research of immigration*, *Ethnological studies of urban areas*, *Ethnology of Serbian people and Serbs*, *Serbs outside Serbia and national minorities on Serbian territories* and so on.

The Institute studies ethnic identity of Serbian people locally and abroad, as well as ethnic communities in Serbia, traditional patterns and values of folk culture (material, social and spiritual). The Institute places a special emphasis on all the changes in the structure of populations, dynamic development and transition, marked by constant migrations; furthermore, the great importance is paid on modern methodology and development of method and theory within regional, thematic and general ethnological subjects and problems. The Institute possesses and publishes the great amount of ethnographic data. Many scientific conferences are being organized, both internationally and domestically, and special attention is given to publishing activities, just as it used to be done by generations of dedicated researchers and scientists that have worked or still work at the Institute.

Since its foundation sixty years ago until the present day, the Institute of Ethnography has remained the only national and central institution in Serbia that systematically studies folk culture, life and customs, ethno-genesis and ethnic identity of Serbian people and other ethos, as well as contemporary ethnic processes. The results are vast and numerous, given especially the financial difficulties that this institution had to face during 1990's. Many articles have been published in spite of the entire impediment, mostly in *Bulletin* and *Special Editions*,¹ in addition to monographs.² The Institute celebrated its fifty anniversary by publishing

¹ Гласник ЕИ САНУ XLV, Београд 1996, 1-180, Гласник ЕИ САНУ XLVI, Београд 1997, 1-276; Гласник ЕИ САНУ XLVII, Београд 1998, 1-203; Гласник ЕИ САНУ XLVIII, Београд 1999, Гласник ЕИ САНУ XLIX, Београд 2000; *Етнички и етнокултурни контакти у панонско-карпатском простору*, Посебна издања ЕИ САНУ 42, Београд, 1997, 1-142; *Етнички односи Срба са другим народима и етничким заједницама*, Посебна издања ЕИ САНУ 44, Београд, 1998, 1-307.

² Десанка Николић, *Горње Драгачево – етнолошко проучавање културних промена*, Посебна издања ЕИ САНУ 41, Београд 1996, 1-192; Бојан Жикић, *Антропологија Едмунда Лича*, Посебна издања ЕИ САНУ 43, Београд, 1997, 1-131; Јадранка Ђорђевић, *Сроднички*

Spomenica,³ while a great publishing effort represented the publication of comprehensive Serbian Mythological Dictionary.⁴ In collaboration with Ethno-cultural workshop-Svrljig, several volumes of *Etnokulturoloski Zbornik* have also been published⁵. In the last decade of the 20th century, based on the project *Serbs outside Serbia*, another edition name *Životopis*⁶ started to come out, in four volumes so far.

During all these years, the emphasis on was on fieldwork and research, while domestic and international collaboration continued to grow. Within the Institute of Ethnography, a great care is provided for education of young scientists and fellows, while the general acceptance of contemporary trends in ethnology and anthropology have helped this institution to remain a basic centre for studying Serbian culture and cultures of other ethnic groups that reside in Serbia.

The field interests of the Institute of Ethnography could be divided into several parts:

- Until mid 1980's, the whole territory of Serbia was covered by research that could be classified as fundamental ethnic studies: ethnic description of a given area, culture of habitation, architecture, industry, customs, folklore and transformation of cultures brought about by urbanization and industrialization and public planning (Hydro-electric power plant Djerdap, Kolubara and railway road Belgrade-Bar). The research of urban areas was systematically organized and results published in all editions of the Institute.
- The changes during the 1990's (migration of the populations resulting in cultural intertwining) were not closely and systematically monitored due to the break up of the former Yugoslavia, wars and insufficient financial ends and lack of efforts.
- The new millennia brought about new emphasis: studies on contemporary ethnic processes and their reflection in folk culture, ethnic identity, inter-ethnic commu-

односи у Врању, Посебна издања ЕИ САНУ 45, Београд 2001, 1-140; Александра Павићевић, *Народни и црквени брак у српском сеоском друштву*, Посебна издања ЕИ САНУ 46, Београд 2001, 1-145.

³ *Споменица Етнографског института САНУ 1947-1997*. Издата поводом педесет година од оснивања Института САНУ, Београд 1997. с. 9 -137.

⁴ Ш. Кулишић, П. Ж. Петровић, Н. Пантелић, *Српски Митолошки Речник*, друго допуњено издање, Београд 1998, 1-504.

⁵ Етно-културолошки зборник I–X, Београд – Сврљиг 1995-2005.

⁶ Сара Вукелић - Ивошевић, *Од Јагетића до Питсбурга*, Београд 1992, 7-157; Дејан М. Адам, *Сећање на детињство у селу Златици*, Уредник: Душан Дрљача, Београд 1992, 6-107; *Живот оца Радована, проте мохачкога / забележио и приредио Милан Степанов*, Београд 1994, 7-105; *Аутобиографске белешке јереја Светозара С. Ластућа*, Библиотека Животопис, књ. 4, Етнографски институт у сарадњи са Самоуправом Срба у Мађарској, Будимпешта – Београд 2000, 7-178.

nication, cultural adaptations, founding principles in a given society and inter and intra relations within multicultural Serbian society.

The year of 2001 was a break-through for the Institute of Ethnography. This corresponded with the democratic changes and transition in Serbian society as a whole. New series of project were launched, with an impact from market economy that required a new ways of financing the projects. During 2001 the Institute provided aims and goals for the coming year, in response to basic research projects requirements by the Serbian Ministry of Science, Technology and Development. Also, a complete Monograph on the Institute of Ethnography (containing all the information relevant to the Institute's foundation and its activities until 2000, along with complete bio-bibliography of all the employees and affiliates on the projects) was supplied, as a response to the Ministry's requirements. The Institute applied for two projects, and supplemented all the necessary documentation (aims, goals and dissemination of the research). The projects were accepted, and in 2002, the Institute launched two new projects.

The projects were as follows:

1. *Traditional culture of Serbs – systems of presentations, rituals and social institutions*, led by manager/project leader PhD Lasta Djapovic. The priority of the project was monographic research of given areas and issues understudied in Serbia. In addition, the project continued to monitor traditional elements in Serbian culture that had made and still influence the ethnical and cultural identification of the Serbs living abroad and in multicultural environments. The research was directed toward monographic studies of particular segments of the traditional culture and smaller geographic areas in Serbia. Several monographs appeared as a result, such as: Arilje and the surrounding area; Understanding of Death in folk songs: curses, chants and mourning songs; Inheritance customary law in Vranje; Village as a socio-religious community; Kinship and kin relations; Diet during holidays and feasts. The research emphasis was on Serbs living abroad, their ethnic identification and stratification, with a special attention to inter-cultural relationships: in Hungary (Budapest and Batanya), France, Slovenia, Greece, Romania, California, and on top, the Serbs in Banjaluka in 1878-1918.
2. *Contemporary Rural and Urban Culture – ways and transformation*, led by PhD Dragana Radojicic, manager/project leader. This project addressed new ways of life and changes in traditional culture in both urban and rural environments. The research was directed toward these particular subjects: Vrcin – in between rural and urban; Traditional Elements in relations and customs of families in mid 1980's; Symbolic and mythological aspects of post-communist transition in Serbia; Alternative medicine in Belgrade; Mass public gatherings-rituals and celebrations in Serbia at the end of 20th century; Coming of age – ethnography of pubescent girls in Belgrade high schools; marital and family life in Serbia during the second half of 20th century; and Weddings – problems of cultural identity.

The methodology used in both projects comprised both multidisciplinary and comparative approach, employed by all sixteen researchers of the Institute and three emeritus affiliates. The activities on the projects also involved the participation of the library and other professional services.

In addition to the projects, the past couple of years were characterized by a growing publishing activity and creation of multinational editorial board for all the editions and publications of the Institute: scientists from Bulgaria, Russia, Greece, U.S.A., and Slovakia became members of the editorial board. Bulletin⁷ and Monographs/Special Edition⁸ became regular, while Collection of papers⁹ was brought back to life. This period also witnessed pioneer steps in ethnological film-making,¹⁰ while Dragana Radojicic served three years in a row as a President of the International Festival of Ethnological Film, held in Belgrade.

In 2006, the Institute of Ethnography launched three new projects, sponsored by the Serbian Ministry of Science and Ecology. These projects are supposed to carry on until 2010, while the previous ones (2002-2005) were documented and filed with the Ministry.

⁷ Гласник ЕИ САНУ L-LI, са библиографијом издања ЕИ САНУ од 1947-2002. године, Београд 2002; Гласник ЕИ САНУ LI, Београд 2004, (1-370). Гласник ЕИ САНУ LIII, Београд 2005. Гласник ЕИ САНУ LIV (1-491) Београд 2006 and Гласник ЕИ САНУ LV, св. 1 и св. 2, Београд 2007.

⁸ Јелена Чворовић, *Gypsy Narratives: From Poverty to Culture*, Посебна издања ЕИ САНУ 51, Београд 2004; Љиљана Гавриловић, *Балкански костими Николе Арсеновића*, Посебна издања ЕИ САНУ 52, Београд 2004; Ивица Тодоровић, *Ритуал ума*, Посебна издања ЕИ САНУ 53, Београд 2005; Гордана Благојевић, *Срби у Калифорнији*, Посебна издања ЕИ САНУ 54, Београд 2005; Љиљана Гавриловић, *Југословенски етнограф Никола Арсеновић*, Посебна издања ЕИ САНУ 55, Београд 2006; Драгана Радојичић, *Између култура Истока и Запада – Северозападна Бока Которска*, Посебна издања ЕИ САНУ 56, Београд 2006; Александра Павићевић, *На удару идеологија – Брак, породица и полни морал у Србији у другој половини 20. века*, Посебна издања ЕИ САНУ 57, Београд 2006; Никола Пантелић, *Породица и традиција у градовима Србије*, Посебна издања ЕИ САНУ 58, Београд 2006; Милина Ивановић-Баришић, *Календарски празници и обичаји у подавалским селима*, Посебна издања ЕИ САНУ 59, Београд 2007; Љиљана Гавриловић, *Култура у излогу: ка новој музеологији*, Посебна издања ЕИ САНУ 60, Београд 2007; Милета Букумирић, *Живот Срба у Гораждевицу*, Посебна издања ЕИ САНУ 61, Београд 2007.

⁹ Зборник радова ЕИ САНУ бр. 21, Етнологија и антропологија: стање и перспективе, Београд 2005; Зборник радова ЕИ САНУ бр. 22, *Свакодневна култура у постсоцијалистичком периоду у Србији и Бугарској – Балканска трансформација и европска интеграција*, Београд 2006; Зборник радова ЕИ САНУ бр. 23, *Култура у трансформацији*, Београд 2007.

¹⁰ Јелена Чворовић, *Чиста крв нас чини Ромима*, документарни филм, 2004. (Награда XIII Међународног фестивала етнолошког филма и II награда на Фестивалу мањинских заједница)

These new projects represent a foundation for future research and studies of ethnic and anthropological reality of the contemporary Serbia, and their aim is to represent the cultural reality. The new projects are: *In between traditionalism and modernization-ethnological/anthropological studies of cultural processes in Serbia* (led by PhD Dragana Radojičić); *Anthropological research of communication in contemporary Serbia* (led by PhD Jelena Čvorović); and *Ethnicity, contemporary processes in Serbia, neighboring countries and diaspora* (led by PhD Vojislav Stanovčić and PhD Mladena Prelić). These projects make the foundation of the Institute present and future work.

- Research activities on the project *In between traditionalism and modernization-ethnological/anthropological studies of cultural processes in Serbia* encompass new ways/conditions of life and new forms, generated through the traditional culture in urban and rural environments. The goal is to obtain an applied knowledge in a form of scientific results which could be utilized in practice of everyday life. The methodology includes multidisciplinary perspective that could provide a better insight of processes and changes in socio-economic reality. Using ethnological/anthropological perspective will allow better perception of the status, needs and life of every individual in modern society, hence, suggesting measures in cultural politics required for democracy. Cultural representations are depended and structured by political reality, and this is evident on all levels; in turn, this results in experiencing culture/ideas on culture in different periods of the social and political history during the 19th and 20th century. The significance of the project findings will be in the establishment of the most important changes and alterations on a global, social plan, seen through transformation of socio-cultural relations in the domain of urban-rural areas.
- The project *Anthropological research of communication in contemporary Serbia* addresses diachronic and anthropological issues of the different modes of production and social integration which characterize cultural communication in different ethnic communities within Serbia, both on a macro, local and individual level. The project deals with the principal means of communication and its various, complex interactions within and with the societies in which the processes of interpretations have been generated and developed. The analysis will contrast and compare oral cultures and popular contemporary Serbian culture, with the assumption that information is the social, economic and political glue that holds these societies together. Several questions will be addressed: how do people use documents (speech, text or images) to make truth claims about the world; what is the impact of communication design on a given society, and so on. The overall goal is to discover how people became competent in and use various communication forms in the everyday life as a means of maintaining their social identity.
- The project *Ethnicity, contemporary processes in Serbia, neighboring countries and diaspora* deals with the contemporary ethnic processes and ethnicity, which have been subjects of scrutiny in social sciences since 1970's. In the contemporary world, ethnic boundaries are at the same time enhanced and made un-absolute, while the notion of ethnicity itself is essentially contained in political and cultural processes. Multi-ethnicity so became a reality for majority of the so-

cieties, and especially so in the Balkans. The different scopes of the complex research in this project are connected with a common aim: to better understand ethnicity as a cultural process in modern socio-political context. The expected results should show eventual particulars of the ethnicity in the Balkans/Southeastern Europe, as well as point out to the possible perspective of multi-ethnicity in Serbia and wider region.

The Institute of Ethnography promotes continuous collaboration with research institutions both domestically and internationally; furthermore, numerous scientific meetings and conferences organized and supported by the Institute, where scientists and researchers from different countries employing different disciplines have a chance to meet and exchange experience and knowledge, have helped to preserve traditions and understanding of cultural change both locally and internationally.¹¹

Rich and various international collaboration of the Institute of Ethnography SASA is being realized in continuum through international projects, fellowships and conference attendance. Collaboration with the Institute of Ethnography and Museum of Bulgarian Academy of Sciences is flourishing in steady continuum, supported by the inter-academic collaboration of SASA and BAS, on the project jointly done: *Everyday Culture of the Serbs in Bulgaria in post-socialist period*. This long term collaboration resulted in five academic conferences, two in Sofia and three in Serbia – in Belgrade, Zrenjanin and Kruševac, attended by scientists from Serbia, Bulgaria, Slovakia, Russia and Macedonia.¹² In addition, a contract has been signed on future projects: Ethnic processes in the Slavic world after 1991, and Everyday culture in post-socialist period; these projects will be realized with the Institute Mikluho Maklaj of the Russian Academy of Sciences, Moscow. During 2007 we renewed cooperation with the Institute of Ethnography, Slovakian Academy of Sciences, and to sign a protocol on future joint projects. For more than two years, our Institute has an ongoing collaboration with colleagues from Slovenia, based on the principle on bilateral exchange on the project *Serbs in Slovenia-Slovenians in Serbia: ethnological research on identity and state of the affairs in ethnology*. Furthermore, our Institute has signed an agreement on collaboration with the organization Dora Stratu from Athens, Greece, while there is an ongoing intense cooperation with the National Council of Bunjevac Minority in Subotica.

On top, it is important to mention that the Institute of Ethnography regularly and continuously presents all of its editions at the International Book Fare in Belgrade. Furthermore, the Institute has an ongoing successful exchange of publica-

¹¹ The Institute of Ethnography maintains an active and successful collaboration with similar institutions – with the Department of Ethnology and Anthropology at Belgrade University of Philosophy, Museum of Ethnography, and National Museum, Belgrade, as well as with museums country-wide. It is in continuous contact with foreign cultural centers in Belgrade, foremost with German, Italian and Russian.

¹² The result of these four academic conferences is four bilingual, Serbian-Bulgarian Collection of papers, two of which were published in Bulgaria and two by the Institute of Ethnography, SASA.

tions with more than eighty institutions both domestically and internationally, while the publications are being commonly promoted likewise.

The entire activities and endeavor of the Institute of Ethnography are directed toward actual problems, which are in turn reflected in the development of contemporary Serbian ethnology and anthropology. The Institute of Ethnography SASA has managed to achieve considerable results through its many activities, such as publishing, fieldwork, conferences, public lectures and international collaboration. It is actually in these results that the role of this national, scientific-research institution is being reflected, and in the future the Institute will continue to broaden the scope of ethnological studies and communication with similar humanistic disciplines.